У.Э.МАМБЕТАКУНОВ, профессор, БМПИнин директору,
Д.О.КУТМАНАЛИЕВА, Т. Эрматов атындагы БМПИнин окутуучусу

1 ЖАШТАН 6 ЖАШКА ЧЕЙИНКИ БАЛДАРДЫ ӨНҮКТҮРҮҮ ПРОГРАММАСЫНА КАРАТА УСУЛДУК СУНУШТАР

Мектепке чейинки билим берүү баланын инсандыгын калыптандырууда негизги ролду ойнойт жана анын келечектеги окуусуна жана социалдык ыңгайлашуусуна негиз болуп салат. Бул мезгилде балдар баарлашуунун негизги көндүмдөрүн өздөштүрүп, жамаатта иштөөнү үйрөнүшөт, кебин, ой жүгүртүүсүн, көңүл буруусун жана элестетүүсүн өнүктүрүшөт. Мындан тышкары, сапаттуу мектепке чейинки билим берүү эмоционалдык өнүгүүгө жана өзүнө болгон ишенимди бекемдөөгө өбөлгө түзөт. Изилдөөлөр көрсөткөндөй, бала бакчада жакшы даярдыктан өткөн балдар мектеп чөйрөсүнө оңой ыңгайлашып, келечекте кыйла жогорку академиялык натыйжаларды көрсөтүшөт.

Кыргыз Республикасынын Президенти С.Н.Жапаров белгилегендей, бала жана ага кам көрүү байыртадан эле кыргыз элинин башкы баалуулугу болуп келген жана дайыма ошондой болуп кала берет. Биздин ыйык милдетибиз – Кыргызстандагы ар бир баланын үй-бүлө кучагында, сүйүү жана урмат-сый менен, бактылуу жашоодо дени сак жана акылдуу жаран болуп чоңоюшуна кам көрүү.

Мектепке чейинки билим берүүнүн ар бир педагогу өз ишмердүүлүгүн Кыргыз Республикасынын «Билим берүү жөнүндө» Мыйзамына, Кыргыз Республикасынын «Мектепке чейинки билим берүү жана балдарды багуу» мамлекеттик билим берүү стандартына, «Кыргыз Республикасынын мамлекеттик тили жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамына, Балдар жөнүндө кодекске ылайык курууга тийиш. Ошондой эле баланын укуктарынын принциптерин, өлкөнүн стратегиялык артыкчылыктарын жана мектепке чейинки билим берүү тармагындагы “Алтын Казык” мамлекеттик программасын эске алуусу зарыл.

Программада мектепке чейинки билим берүүнүн негизги милдеттери чагылдырылган. Мисалы: балдардын жаш курактык өзгөчөлүктөрүн, жеке жөндөмдүүлүктөрүн жана мүмкүнчүлүктөрүн эске алуу менен, зордук-зомбулуктун жана басмырлоонун бардык түрлөрүн жокко чыгаруу менен алардын физикалык жана психикалык ден соолугун колдоо; көп тилдүү чөйрөдө таанып-билүү жана коммуникативдик көндүмдөрүн өнүктүрүү, бардык балдар үчүн бирдей мүмкүнчүлүктөрдү түзүү; гендердик чектөөлөрсүз таанып-билүү жана чыгармачыл жөндөмдөрүн өнүктүрүү; социалдык ыңгайлашуу үчүн шарттарды түзүү, билим берүүдө өзгөчө муктаждыктары бар, анын ичинде ден соолугунун мүмкүнчүлүгү чектелген балдарды интеграциялоону камсыз кылуу; үй-бүлөлүк жана улуттук баалуулуктарга тарбиялоо жана урматтоо, Кыргызстанга болгон сүйүүнү калыптандыруу, өлкөбүздүн мамлекеттик символдоруна, маданий көп түрдүүлүгүнө урматтоону калыптандыруу ж.б.

ТӨМӨНКҮ УСУЛДАР СУНУШТАЛАТ:

Усулдун аталышы	Ишке ашыруу формасы	Сүрөттөлүшү
Оюн	Ролдук оюндар	Балдар ар кандай оюн кырдаалдарына (мисалы, «супермаркет», «оорукана», «театр») киришет, бул аларга социалдык ролдорду өздөштүрүүгө, бири-бири менен өз ара аракеттенүүгө жана коммуникативдик көндүмдөрүн өнүктүрүүгө жардам берет.
	Сынчыл ой жүгүртүүнү өнүктүрүүчү оюндар	Балдарды талдоого, салыштырууга, логикалык байланыштарды түзүүгө, альтернативдүү чечимдерди издөөгө (мисалы, табышмактар, ачык суроолор, логикалык оюндар) үндөгөн тапшырмалар балдардын өз алдынча ой жүгүртүү жана көйгөйлөрдү чечүү жөндөмүн өнүктүрөт.
Долбоорлор	Долбоордук ишмердүүлүк	Балдар тарбиячы менен бирге өздөрүн кызыктырган теманы (мисалы, «үй жаныбарлары», «космос», «гүлдөр») тандап алып, белгилүү бир убакыттын ичинде аны ар кандай иш-чаралар – көркөм окуу, сүрөт тартуу, конструкциялоо, изилдөө аркылуу үйрөнүшөт. Бул усул балдардын командада иштөө көндүмдөрүн, өз алдынчалыгын жана максатка умтулуусун өнүктүрөт.
	Кичи-долбоорлор	Бул конкреттүү маселелерди же темаларды изилдөөгө багытталган кыска мөөнөттүү долбоорлор. Мисалы, «Өсүмдүк кантип өсөт?» деген темада балдар урук эгип, анын өсүшүнө байкоо жүргүзүп, жыйынтык чыгарып, натыйжаларды талкуулай алышат. Бул изилдөөчүлүк көндүмдөрдү жана тыянак чыгара билүү жөндөмүн өнүктүрүүгө жардам берет.
Кейстер	Турмуштук кырдаалдарды кароо	Тарбиячы балдарга реалдуу жашоодон моделдештирилген кырдаалдарды (мисалы, «Дүкөндө адашып калсаң эмне кылуу керек?») сунуштайт. Балдар мүмкүн болгон аракеттерди жана чечимдерди талкуулашат, бул аларга өз аракеттерин аңдап-билүүгө жана талдоого, ошондой эле социалдык жана коммуникативдик көндүмдөрүн өнүктүрүүгө жардам берет.
	Көйгөйлүү кырдаалдарды чечүү	Балдарга талкуулоо жана чечим издөө үчүн көйгөйлөр сунушталат, мисалы, «Досуң капа болсо, ага кантип жардам берсе болот?» же «Өсүмдүккө кантип туура кам көрүү керек?». Бул аларды кырдаалды талдап, чечим табууга үйрөтөт.
Изилдөөчүлүк ишмердүүлүк	Эксперимент жасоо	Балдар тарбиячынын жетекчилиги астында жөнөкөй тажрыйбаларды (мисалы, «эмне үчүн буюм сууга чөгөт же калкып жүрөт») жасашат, натыйжаларга байкоо жүргүзүшөт жана жыйынтык чыгарышат. Бул усул балдардын изилдөөчүлүк көндүмдөрүн өнүктүрүүгө, гипотезаларды коюуга жана аларды текшерүүгө үйрөтөт.
	Жаратылышка байкоо жүргүзүү	Балдарга жаратылыштагы өзгөрүүлөргө (мисалы, өсүмдүктөрдүн өсүшүнө, аба ырайынын өзгөрүшүнө) байкоо жүргүзүү жана байкоолорун талкуулоо сунушталат. Бул жеке тажрыйбанын негизинде жыйынтык чыгара билүү жөндөмүн калыптандырат.
Кырдаалдык окутуу	Кырдаалдык диалогдор	Тарбиячы балдарга белгилүү бир кырдаалдарды талкуулоону сунуштайт, мисалы, «Кимдир бирөө жыгылып, жаракат алса эмне кылуу керек?» же «Кышында жаныбарларга кантип жардам берсе болот?». Балдар чечимдерди сунушташат, өз аракеттеринин кесепеттерин баалоого жана башкалардын пикирин эске алууга үйрөнүшөт.
	Күнүмдүк жашоодон сценарийлер	Мисалы, «Жолдон кантип туура өтүү керек» кырдаалы жүрүм-турумду моделдөө аркылуу талкууланат, бул практикалык көндүмдөрдү өнүктүрүүгө жана коопсуздукту түшүнүүнү калыптандырууга жардам берет.
Моделдештирүү жана конструкциялоо	Моделдештирүү жана конструкциялоо	Балдар конструктордон, кагаздан, жаратылыш материалдарынан моделдерди (мисалы, «Дарыя аркылуу көпүрө курабыз») жасашат. Бул мейкиндиктик ой жүгүртүүнү, элестетүүнү жана биргелешип чыгармачылык менен иштөө көндүмдөрүн өнүктүрүүгө өбөлгө түзөт
	Макеттерди түзүү	Мисалы, шаардын, зоопарктын же дүкөндүн моделин түзүү балдарга курчап турган дүйнөнү жакшыраак түшүнүүгө жардам берет жана алардын кызматташуу жана пландоо жөндөмүн өрчүтөт.

Программа Кыргыз Республикасынын «Мектепке чейинки билим берүү жана балдарды багуу» мамлекеттик билим берүү стандартынын талаптарынын негизинде түзүлгөн.

Окутуунун усулдары балдарда милдеттерди өз алдынча чечүү, баарлашуу, өз ара аракеттенүү жана өзүн-өзү өнүктүрүү үчүн зарыл болгон негизги компетенттүүлүктөрдү калыптандырууга багытталган.

Программа ар бир мектепке чейинки билим берүү педагогу программалык талаптарга жараша өзүнүн чыгармачылык потенциалын эске алуу менен сабактарды өткөрө ала тургандай түзүлгөн. Бирок ошол эле учурда ар бир педагог балдарды окутуу чөйрөсүнө инновацияларды киргизүүгө милдеттүү экенин эске алуу керек.

Төмөнкүлөрдү эске алуу зарыл:

1. Сабактарга карата мамилелердин ийкемдүүлүгү: программа ар бир мектепке чейинки билим берүү педагогуна балдардын өнүгүү деңгээлине, алардын кызыгууларына жана маалыматты кабыл алуу өзгөчөлүктөрүнө жараша сабактарды ылайыкташтырууга мүмкүндүк берет. Бул үчүн дифференциациялоо элементтерин киргизип, балдардын белгилүү бир тобунун муктаждыктарына эң жакшы жооп берген мамилелерди тандоого болот.

2. Инновациялык усулдарды интеграциялоо: программа инновациялык технологияларды жана окутуу усулдарын, мисалы, интерактивдүү материалдарды, санариптик платформаларды, виртуалдык жана толукталган реалдуулуктарды колдонууну киргизүү мүмкүнчүлүгүн карайт.

3. Инклюзивдик билим берүүнүн принциптерин колдонуу: бала бакчанын башчысы ар бир педагог топтогу балдардын ар түрдүүлүгүн, анын ичинде билим берүүдө өзгөчө муктаждыктары бар балдарды эске алып, бардык балдар үчүн бирдей мүмкүнчүлүктөрдү камсыз кыла ала тургандай шарттарды түзүшү керек.

4. Долбоордук ишмердүүлүккө басым жасоо: балдардын биргелешкен ишмердүүлүгүн уюштуруу.

5. Табигый чөйрөнү билим берүү ресурсу катары пайдалануу: билим берүү процессинин компоненти катары табигый чөйрөнү пайдалануу мүмкүнчүлүгүн программага киргизүү маанилүү. Сейилдөө, экскурсиялар, экологияны изилдөө жана жаратылыш менен өз ара аракеттенүү балдардын байкоочулугун жана курчап турган дүйнөгө урмат-сый менен мамиле кылуусун өнүктүрүүгө жардам берет.

Мисалы, Япониядагы билим берүү системасында педагогдор балага жыл мезгилине жараша ар кандай жаратылыш материалдарын (муз, таш, чөп, жалбырак, кум ж.б.) колдонууну сунушташат. Ошондо гана алар планетадагы жашоонун баасын билишет.

Балдар менен өнүктүрүүчү иштерди сапаттуу аткаруу үчүн педагог чын дилден чыккан адам болушу, кичинекей балдарды сүйүшү жана позитивдүү кабыл алышы, өз эмоцияларын көрсөтүүдөн тартынбашы керек. Жылуулук, боорукерлик, баарлашуу маданияты, жандуу мимика, жакшы маанай, жылмаюу – бул кичинекей балдар жана алардын ата-энелери менен иштөөдө абдан маанилүү куралдар.

Адамдык сапаттардан тышкары, эрте курактагы балдарды өнүктүрүү педагогу:

- 3 жашка чейинки бөбөктөрдүн өзгөчөлүктөрүн түшүнүшү, ар бир балага тил табыша билиши;
- өнүгүү этаптарынын нормаларын билиши;
- кичинекей балдарга кам көрүү көндүмдөрүнө жакшы ээ болушу;
- балдар менен ойногонду билиши жана жакшы көрүшү;
- көптөгөн балдар жомокторун, ырларын, ырларын билиши;
- эрте курактагы балдарды өнүктүрүүнүн жана билим берүүнүн заманбап усулдарына ээ болушу керек.

Дүйнөлүк практикада балдарды эрте өнүктүрүүдө төмөнкү усулдар сунушталат:

- **Монтессоринин педагогикалык усулу (бул өнүктүрүүчү усулдун негиздөөчүсү** – педагог, дарыгер жана философ Мария Монтессори). Усулдун маңызы – кичинекей балдарга кичинекей кезинен тартып өз алдынчалыкты калыптандыруу үчүн ишмердүүлүктү тандоо эркиндигин берүү. Бала өзү үйрөнөт, ал эми чоң киши аны жөн гана акырын көзөмөлдөйт. Окутуу жана өнүктүрүү процессинде мейкиндик турмуш-тиричилик, сенсордук, математикалык, космостук жана тилдик аймактарга бөлүнөт.
- **Глен Домандын усулу** (америкалык нейрофизиолог мээ бөлүктөрү жабыркаган, аутизм, Даун синдрому же башка кемчиликтери диагнозу коюлган балдар менен иштөөнүн аркасында атактуу болгон). Усулдун негизги принциптери – жөнөкөй эсептөөгө жана окууга гана эмес, физикалык көнүгүүлөрдү аткарууга да үйрөтүү.
- **Жубайлар Никитиндердин усулу** (советтик педагогдор Лена жана Борис Никитиндер) жагымдуу чөйрөнү түзүү жана өзүн-өзү өнүктүрүүдөн озуп кеткен оюнчуктарды/оюндарды/куралдарды колдонуу аркылуу балдардын жөндөмдүүлүктөрүн максималдуу өнүктүрүүнү максат кылышкан. Башкача айтканда, бала алгачкы сөздөрүн айта баштаганда, анын оюнчуктарынын арасында тамгалары/сөздөрү бар кубиктер пайда болушу керек.
- **Рудольф Штайнердин усулу** (немис педагогу), негизги идеясы – балалыкты урматтоо, балдардын өзүнө болгон ишенимин арттыруу жана таланттарынын өнүгүшүнө кийлигишпөө.
- **Зайцевдин кубиктери** (советтик педагог), өз усулун эки жаштан баштап балдарды муундап окууга үйрөтүү үчүн сунуштаган.
- **Н.М.Аксаринанын методикасы** (советтик педагог) – эрте курактагы балдарды предметтик ишмердүүлүк, сөз жана баарлашуу аркылуу коомдук тарбиялоонун теориялык принциптерин иштеп чыккан, мында чоң адам өнүгүү процессинин уюштуруучусу жана көзөмөлдөөчүсү катары активдүү роль ойнойт.

Программа жаш курактык топторго, айларга, айдын темаларына, жуманын темаларына жана максаттары көрсөтүлгөн кичи темаларга бөлүнгөн болжолдуу календардык-тематикалык планды сунуштайт.

Көңүл буруңуздар: Сабактын бүт структурасын мектепке чейинки билим берүү педагогу өз алдынча уюштурат, өзүнүн чыгармачылык потенциалын, илимий-усулдук адабияттарды колдонот жана санариптештирүү доорунда жасалма интеллекттин мүм-

күнчүлүктөрүн пайдаланууга жол берилет.

Кичи темалардын бирин ишке ашыруунун мисалын келтирели:

Ошол эле учурда, 1-2 жаштагы балдар негизги социалдык жана эмоционалдык көндүмдөрдү калыптандыруу стадиясында экенин белгилейбиз. Бул жаш курактык топ үчүн тапшырмалар сезүү кабылдоолоруна, сезимдер (угуу, көрүү, тактилдик сезимдер) аркылуу өз ара аракеттенүүгө басым жасоо менен өтө жөнөкөй болушу керек. Педагогдорго сунушталган пландын айрым элементтерин конкреттүү топтун бөбөктөрүнүн жаш курактык жана жеке мүмкүнчүлүктөрүн эске алуу менен оңдоп-түзөө сунушталат.

А. «Акча салгыч» (Копилка) деген кичи теманын мисалын келтирели, анда биз буюмдар жана соода кылуу жөнүндө элементардык түшүнүктөрдү калыптандырабыз. Бул сабактын алкагында биз балдарда капчык жана акча жөнүндө алгачкы түшүнүктөрдү калыптандырабыз, тааныш буюмдарды (тыйын, капчык, оюнчуктар) таанууга жана атоого үйрөтөбүз, майда моториканы (тыйындарды акча салгычтын тешигине салуу) өнүктүрөбүз.

Жабдуулар:

• Оюнчук акча салгыч (тешиги бар кутуча да болот).

• Чоң пластикалык «ар кандай номиналдагы тыйындар».

• Оюнчук азыктар: алма, банан, печенье, машина, топ (бир нече даана).

• Сатып алуу үчүн кичинекей себет.

Сабактын жүрүшү:

1. Саламдашуу

Акча салгычты (тешиги бар кутуча) көрсөтөбүз:

– «Саламатсыңарбы, балдар! Карагылачы, менде эмне бар. Бул акча салгыч! Ага тыйындарды салса болот».

Акча салгычты кармап көрүүгө уруксат бериңиз.

2. Тыйындар менен таанышуу жана сенсордук таанышуу

Тыйындарды көрсөтүү.

– «Бул тыйын. Тегерек! Шыңгырайбы?» (силкилдетүү)

– Балага кармап, кагып көрүүгө берүү.

3. «Акча салгычка тыйындарды сал» оюну

Балдар кезек менен тыйындарды алып, акча салгычка салышат.

Процесс сөз менен коштолот:

– «Сал... мына, акча салгычта!»; – «Азамат! Азаматтар»

Кызыгуу үчүн тыйындындардын түшкөн үнүн угузуу үчүн акча салгычты бир аз эңкейтсе болот.

4. «Бир нерсени сатып алуу үчүн тыйын чогултабыз» сюжети

Буюмдары бар себетти көрсөтүү:

– «Карагылачы, эмне сатып алса болот: алма, банан, печенье»

Акча салгычты баланын алдына коюу.

Кичи-оюн:

Педагог акча салгычтан бир нече тыйынды чыгарат:

– «Биз көп тыйын чогулттук! Эми алма сатып алабыз!»

Балага сунуштайт:

– «Тыйынды алып, сатуучуга (мага) бер»

Тыйынды оюнчук алмага алмаштырат.

2-3 жолу кайталоо: алма банан топ же машина.

Негизгиси – байланышты көрсөтүү: тыйын буюм (товар).

5. «Кимге сатып беребиз?» оюну **(жөнөкөй аракет өтүнүчтү түшүнүүнү бекемдөөгө жардам берет)**

Эки оюнчукту (машина жана куурчак) коюу:

– «Куурчак алма жегиси келип жатат. Сатып беребизби?»

Бөбөк «тыйынды» берет, азыкты алат жана куурчакка алып барат.

Жыйынтыктоо:

Педагог жыйынтык чыгарат:

– «Бүгүн биз акча салгыч менен тааныштык. Анын ичине тыйын салдык. Алма, банан жана топ сатып алдык!»

Балдарды мактоо:

– «Силер баарыңар көп акча чогултуп, соода кылдыңар!»

Балдарга алардын өздөрүн жакшы алып жүргөнүн жеткирүү керек.

Эскертүү: 1-2 жаштагы бөбөктөрдөн ачык-айкын активдүүлүктү талап кылуунун кереги жок. Реакцияга жана байланышка көңүл бурган жакшы.

Б. «Манас – биздин баатыр» деген кичи теманын мисалын келтирели, анда биз кыргыз элинин баатыры жөнүндө алгачкы түшүнүктөрдү калыптандырабыз.

Педагог саламдашат, балдарга жылуу жылмаят.

«Саламатсыңарбы, балдар! Бүгүн биз боорукер жана күчтүү баатыр менен таанышабыз – анын аты Манас».

Келгиле чогуу айтабыз: МА-НАС, БАА-ТЫР

Кичи-сүрөт/картинка «Таанышып ал, бул Манас»

Педагог кагаз түрүндөгү же проектор аркылуу ачык түстөгү сүрөттү көрсөтөт. «Бул – Манас. Ал күчтүү, эр жүрөк жана дайыма өз элин коргогон баатыр. Ал боорукер жана жардам бергенди жакшы көрөт».

Сенсордук оюн «Манас кандай күчтүү!»

• Педагог балдарды жөнөкөй кыймылдарды кайталоого чакырат, бул аркылуу биз баатырдын образын бекемдейбиз.

Кыймылдар:

Колду өйдө көтөрүү – «Манас күчтүү!»

Колду жүрөккө коюу – «Манас боорукер!»

Ордунда жеңил басуу – «Манас алдыга бара жатат!»

Жомоктун кыскача үзүндүсү:

Абдан кыска жана түшүнүктүү текст: «Илгери-илгери Манас деген баатыр жашаптыр. Ал өз элин жана өз жерин сүйгөн. Ал күчтүү, эр жүрөк жана чынчыл болгон. Качан кимдир бирөө жардамга муктаж болсо — Манас дайыма келген!»

«Манас кайда?» оюну

Материал: Манастын сүрөтү же куурчагы.

Жүрүшү: Педагог сүрөттү жарым-жартылай парданын/китептин/жаздыктын артына жашырат: «Манас кайда? Мына ал!».

Балдар манжасы менен көрсөтүшөт, Манастын сүрөтү пайда болгонуна кубанышат. Оюн көңүл бурууну жана эмоционалдык кызыгууну өнүктүрөт.

«Баатырдын издери» чыгармачыл мүнөтү:

Картондон же жумшак материалдан жасалган чоң «издерди» колдонуу.

Балдар кезек менен аларды басышат – «Манас баатырдай басып баратат!»

Сабактын аягында педагог негизги ойду кайталайт:

«Бүгүн биз Манас менен тааныштык. Ал – биздин баатыр: күчтүү, эр жүрөк жана боорукер».

Мектепке чейинки куракта балдар үчүн көбүрөөк оюндарды колдонууну жана муну окутуунун негизги усулу катары кабыл алууну сунуштайбыз. Анткени оюн окутуунун фундаменталдык мамилеси катары балдардын чыгармачыл жөндөмдүүлүктөрүн, көйгөйлөрдү чече билүүсүн жана социалдык өз ара аракеттенүүсүн өнүктүрүүгө жардам берет. Муну көптөгөн өлкөлөрдүн (Япония, Сингапур, Финляндия ж.б.) мектепке чейинки билим берүү педагогдору белгилешет.

Япониянын мисалында, балдарга, мисалы, барабанда кантип ойноону түшүндүрүшпөйт. Биринчи жолу бала барабанды колуна алып, жөн гана ургулайт. Бирок, убакыттын өтүшү менен ал музыка жана ритм керек экенин түшүнөт.

Кичинекей бала менен ойноого боло турган оюндар:

- Мунараны бузабыз.
- Себүү жана куюу.
- Аркан тартышмай.
- Кайсы колдо экенин тап.
- Байпактан жасалган куурчактар.
- Кант менен жазуу.
- Топ качып баратат.
- Музыка бардык жерде.

Кичинекей балдар менен иштөөнүн негизги эрежелери:

• Бөбөктөр алардын чыныгы кызыгуусун туудурган нерселерди эстеп калышат. Ошондуктан сабактарды жакшы маанай жана чын дилден жылмаюу менен баштоо абдан маанилүү. Балдарды эч нерсе тынчсыздандырбаганына, алардын ач эместигине жана чарчабаганына ынануу керек.

• Бөбөктөр үчүн эң мыкты тарбиялоо усулу, албетте, оюн, анын жүрүшүндө аларда активдүү таанып-билүү кызыгуусу жана оюнду колдоо каалоосу пайда болот.

• Инсанга багытталган окутуу жөнүндө унутпаңыз жана ар бир бөбөктү позитивдүү кабыл алыңыз.

• Баланын эмоционалдык жарылууларына токтоолук жана түшүнүү менен мамиле кылыңыз. Баланын колунан кандайдыр бир татаал тапшырма келбей калгандагы ачууланусу же ыйлоосу – бул кадыресе көрүнүш.

• Бөбөк менен бат-баттан сүйлөшүп, ага китеп окуп берип, ал көргөн же жасаган нерселерди талкуулаңыз.

• Бөбөк өз энергиясын кыймылдуу оюндарга тоскоолдуксуз колдоно ала турган коопсуз мейкиндикти уюштуруңуз.

У.Э.МАМБЕТАКУНОВ, профессор, директор БМПИ,
Д.О.КУТМАНАЛИЕВА, преподаватель БМПИ им. Т. Эрматова

МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ К ПРОГРАММЕ РАЗВИТИЯ ДЕТЕЙ ОТ 1 ГОДА 6 ЛЕТ

Дошкольное образование играет ключевую роль в формировании личности ребёнка и закладывает фундамент для его будущего обучения и социальной адаптации. В этот период дети осваивают базовые навыки общения, учатся работать в коллективе, развивают речь, мышление, внимание и воображение. Кроме того, качественное дошкольное образование способствует эмоциональному развитию и укреплению уверенности в себе. Исследования показывают, что дети, прошедшие хорошую подготовку в детском саду, легче адаптируются к школьной среде и демонстрируют более высокие академические результаты в дальнейшем.

Президент Кыргызской Республики С.Н.Жапаров отмечает, что ребенок и забота о нем издревле были и всегда будут главной ценностью кыргызского народа. Наш священный долг – заботиться о том, чтобы каждый ребенок в Кыргызстане вырос здоровым и умным гражданином в объятиях семьи, в любви и уважении, в счастливой жизни.

Каждый педагог дошкольного образования должен строить свою деятельность согласно Закону Кыргызской Республики «Об образовании», Государственным образовательным стандартом Кыргызской Республики «Дошкольное образование и уход за детьми», Конституционным Законом Кыргызской Республики "О государственном языке Кыргызской Республики", Кодексом о детях. А также учитывать принципы прав ребенка, стратегические приоритеты страны и государственной программы "Алтын Казык" в области дошкольного образования.

В Программе отражены основные задачи дошкольного образования такие как поддержка физического и психического здоровья детей с учетом возрастных особенностей, индивидуальных способностей и возможностей, исключая любые виды насилия и дискриминации; развитие познавательных и коммуникативных навыков в многоязычной среде, создание равных возможностей для всех детей; развитие познавательных и творческих способностей без гендерных ограничений; создание условий для социальной адаптации, обеспечение интеграции детей с особыми образовательными потребностями, в том числе с инвалидностью; воспитание и уважение к семейным и национальным ценностям, любовь к Кыргызстану, формирование уважения к символике, культурному многообразию нашей страны и др.

Программа составлена на основе требований Государственного образовательного стандарта Кыргызской Республики «Дошкольное образование и уход за детьми».

Методики обучения направлены для формирования у детей ключевых компетенций, необходимых для самостоятельного решения задач, общения, взаимодействия и саморазвития.

Программа составлена так, чтобы каждый педагог дошкольного образования мог в зависимости от программных требований проводить занятия с учетом своего творческого потенциала. Но, при этом надо принять во внимание, что каждый педагог обязан вносить инновации в среду обучения детей. Необходимо учитывать:

Гибкость в подходах к занятиям: программа позволяет каждому педагогу дошкольного образования адаптировать занятия в зависимости от уровня развития детей, их интересов и особенностей восприятия информации. Для этого можно внедрить элементы дифференциации и выбирать подходы, которые наилучшим образом соответствуют потребностям конкретной группы детей.

Интеграция инновационных методов: программа предусматривает возможность внедрения инновационных технологий и методов обучения, таких как использование интерактивных материалов, цифровых платформ, виртуальных и дополненных реальностей.

Применение принципов инклюзивного образования: заведующим детским садом необходимо создать условия для того, чтобы каждый педагог мог учитывать разнообразие детей в группе, включая детей с особыми образовательными потребностями и обеспечить равные возможности для всех детей.

Фокус на проектной деятельности: организация совместной деятельности детей.

Использование природной среды как образовательного ресурса: важно включать в программу возможность использования природной среды как компонента образовательного процесса. Прогулки, экскурсии, изучение экологии и взаимодействие с природой помогают детям развивать наблюдательность и уважение к окружающему миру.

Например, в японской системе образования педагогам предлагают, чтобы ребенок в зависимости от времени года мог использовать разные природные материалы (лед, камни, траву, листья, песок и т.д.). И только в этом случае они буду знать цену жизни на планете.

Чтобы качественно выполнять развивающую работу с детьми, педагог должен быть искренним человеком, любить и позитивно воспринимать малышей, должен не стесняться выказывать собственные эмо-

→

РЕКОМЕНДУЮТСЯ СЛЕДУЮЩИЕ МЕТОДИКИ:

Название методики	Форма реализации	Описание
Игровая	Ролевые игры	Дети погружаются в разнообразные игровые ситуации (например, «супермаркет», «больница», «театр»), что помогает им осваивать социальные роли, взаимодействовать друг с другом и развивать коммуникативные навыки.
	Игры на развитие критического мышления	Задания, которые побуждают анализировать, сравнивать, выстраивать логические связи, искать альтернативные решения (например, загадки, открытые вопросы, игры на логику), развивают у детей способность к самостоятельному мышлению и решению проблем.
Проекты	Проектная деятельность	Дети вместе с воспитателем выбирают тему, которая их интересует (например, «домашние животные», «космос», «цветы»), и в течение определенного времени изучают её через различные виды деятельности – художественное чтение, рисование, конструирование, исследование. Этот метод развивает у детей навыки работы в команде, самостоятельности и целеустремленности.
	Мини-проекты	Это краткосрочные проекты, направленные на изучение конкретных вопросов или тем. Например, на тему «Как растет растение?» дети могут посеять семена, наблюдать за ростом, делать выводы и обсуждать результаты. Это помогает развивать исследовательские навыки и умение формулировать выводы.
Кейсы	Рассмотрение ситуаций из жизни	Воспитатель предлагает детям смоделированные ситуации из реальной жизни (например, «Что делать, если ты потерялся в магазине?»). Дети обсуждают возможные действия и решения, что помогает им осознавать и анализировать поступки, а также развивает их социальные и коммуникативные навыки.
	Решение проблемных ситуаций	Детям предлагаются проблемы для обсуждения и поиска решений, например, «Как помочь другу, если он расстроен?» или «Как правильно ухаживать за растением?». Это учит их анализировать ситуации и находить решения.
Исследовательская деятельность	Экспериментирование	Дети под руководством воспитателя проводят простые опыты (например, «почему тонет или плавает предмет»), наблюдают за результатами и делают выводы. Этот метод помогает развивать у детей исследовательские навыки, учит их выдвигать гипотезы и проверять их.
	Наблюдение за природой	Детям предлагается наблюдать за изменениями в природе (например, за ростом растений, изменениями погоды) и обсуждать свои наблюдения. Это формирует умение делать выводы на основе личного опыта.
Ситуативное обучение	Ситуативные диалоги	Воспитатель предлагает детям обсудить определенные ситуации, например, «Что делать, если кто-то упал и поранился?» или «Как можно помочь животным зимой?». Дети предлагают решения, учатся оценивать последствия своих действий и учитывать мнение других.
	Сценарии из повседневной жизни	Например, ситуация «Как правильно перейти дорогу» обсуждается через моделирование поведения, что помогает развивать практические навыки и формировать понимание безопасности.
Моделирование и конструирование	Конструирование и работа с материалами	Дети создают модели из конструктора, бумаги, природных материалов (например, «Построим мост через реку»). Это способствует развитию пространственного мышления, воображения и навыков совместного творчества.
	Создание макетов	Например, создание макета города, зоопарка или магазина помогает детям лучше понимать окружающий мир и развивает у них навыки сотрудничества и планирования.

ции. Теплота, отзывчивость, культура общения, живая мимика, хорошее настроение, улыбка – это очень важные инструменты в работе с малышами и их родителями.

Помимо человеческих качеств, педагог раннего развития должен:

• понимать особенности малышей до 3 лет, уметь найти подход к каждому ребенку;

• знать нормы этапов развития;

• хорошо владеть навыком ухода за маленькими детьми;

• уметь и любить играть с ребятишками;

• знать множество детских сказок, стихов, песенок;

• владеть современными методами развития и образования детей раннего возраста.

В мировой практике раннего развития детей рекомендуются следующие методы:

Педагогический метод Монтессори (родоначальницей этой развивающей методики является педагог, врач и философ Мария Монтессори). Суть метода – в предоставлении малышам полной свободы выбора деятельности для формирования самостоятельности с самых юных лет. Ребенок обучается сам, а взрослый лишь ненавязчиво его контролирует. В процессе обучения и развития пространство зонируется на бытовую жизнь, сенсорную, математическую, космическую и языковую.

Метод Глена Домана (американский нейрофизиолог приобрел известность благодаря работе с детьми с повреждением отделов мозга, с диагностированным аутизмом, синдромом Дауна или другими отклонениями). Основные принципы методики – обучение не только простому счету и чтению, но и выполнение физических упражнений.

Метод супругов Никитиных (советские педагоги Лена и Борис Никитины) ставили максимальное развитие способностей детей при помощи создания благоприятной среды и использования игрушек/игр/пособий, опережающих саморазвитие. То есть, как только малыш начинает произносить первые слова, нужно чтобы среди его игрушек появились кубики с буквами/словами.

Метод Рудольфа Штайнера (немецкий педагог), ключевая идея уважение к детству, привить детям веру в себя и не вмешиваться в развитие талантов.

Кубики Зайцева (советский педагог), рекомендовал свой метод для обучения чтению по складам детей с двухлетнего возраста.

Методика Аксариной Н.М. (советский педагог) – разработала теоретические принципы общественного воспитания детей раннего возраста через предметную деятельность, речь и общение, с активной ролью взрослого как организатора и контролёра процесса развития.

Программа предоставляет примерный календарно-тематический план, который разделён на возрастные группы, месяцы, темы месяца, темы недели и подтемы с указанием целей.

Обратите внимание: Всю структуру занятия педагог дошкольного образования организует самостоятельно, используя свой творческий потенциал, научно-методическую литературу, и в век цифровизации допускается использование возможностей искусственного интеллекта.

Приведем пример реализации одной из подтемы:

При этом отметим, что дети 1-2 лет находятся на стадии формирования базовых социальных и эмоциональных навыков. Задания для этой возрастной группы должны быть очень простыми, с акцентом на чувственные восприятия, взаимодействие через чувства (слух, зрение, тактильные ощущения). Рекомендуется педагогам некоторые элементы предложенного плана откорректировать с учётом возрастных и индивидуальных возможностей малышей конкретной группы.

А. Приведем пример подтемы «Копилка», где мы будем формировать элементарные представления о предметах и покупках. В рамках данного занятия мы будем формировать у детей первоначальное представление о копилке и деньгах, учить узнавать и называть знакомые предметы (монетка, копилка, игрушки-продукты), развивать мелкую моторику (развивать мелкую моторику (класть монетки в отверстие).

Оборудование:

• Игрушечная копилка (можно и коробочку с отверстием).

• Большие пластиковые «монетки разного номинала».

• Игрушечные продукты: яблоко, банан, печенье, машинка, мячик (несколько штук).

• Маленькая корзинка для покупок.

Ход занятия

1. Приветствие

Показываем копилку:

– «Здравствуйте, ребята! Посмотрите, что у меня есть. Это копилка! В неё можно складывать монетки».

Дать потрогать копилку.

2. Знакомство с монетками и сенсорное знакомство

Показать монетки.

– «Это монетка. Круглая! Звенит?» (потрясти)

– Дать ребёнку подержать, постучать.

3. Игра «Положи монетку в копилку»

Дети по очереди берут монетки и кладут в копилку.

Процесс сопровождается речью:

– «Клади... оп! Монетка в копилке!»

– «Ещё монетка! Молодец! Молодцы»

Для интереса можно слегка наклонять копилку, чтобы слышался звук падения монетки.

4. Сюжет «Копим, чтобы купить»

Показать корзинку с предметами:

– «Посмотрите, что можно купить: яблоко, банан, печенье»

Положить копилку перед ребёнком.

Мини-игра:

Педагог вытряхивает несколько монет из копилки:

– «Мы накопили монетки! Теперь можем купить яблоко!»

Предлагает ребёнку:

– «Возьми монетку и дай продавцу (мне)»

Меняет монетку на игрушечное яблоко.

Повторить 2-3 раза: яблоко банан мяч или машинка.

Главное – показать связь: монетка товар.

5. Игра «Кому купим?» (простое действие помогает закрепить понимание просьбы)

Поставить две любые игрушки (машинка и кукла):

– «Кукла хочет яблоко. Купим?» Малыш отдаёт «монетку», получает продукт и приносит кукле.

Завершение

Педагог подводит итог:

– «Сегодня мы познакомились с копилкой. Складывали монетки. Покупали яблоко, банан и мячик!»

Похвалить детей:

– «Вы все отлично копили и делали покупки!»

Надо донести до детей, что они хорошо повели себя.

На заметку: от малышей 1-2 лет не стоит требовать выраженной активности. Лучше сфокусироваться на реакции и контакте.

Б. Приведем пример подтемы Манас – наш баатыр, на котором мы формируем первичные представления о герое кыргызского народа.

Педагог здоровается, показывает детям доброжелательную улыбку.

«Здравствуйте, ребята! Сегодня мы познакомимся с Манасом, с добрым и сильным баатыром. Баатыр – это богатырь.

Давайте скажем: МА-НАС, БАА-ТЫР

Мини-рисунок/картинка «Знакомься, это Манас»

Педагог показывает яркую картинку в бумажном варианте или через проектор.

«Это – Манас. Он баатыр, он сильный, смелый и всегда защищал свой народ. Он добрый и любит помогать».

Сенсорная игровая минутка «Какой Манас сильный!»

Педагог приглашает детей повторить простые движения, посредством которых мы закрепляем образ героя.

Движения:

• Поднять ручки вверх – «Манас сильный!»

• Положить ручки на сердце – «Манас добрый!»

• Лёгкие шаги на месте – «Манас идёт вперёд!»

Короткий фрагмент сказочного рассказа

Очень короткий и понятный текст: «Жил-был баатыр Манас. Он любил свой народ и свою землю. Он был сильным, смелым и честным. Когда кому-то нужна была помощь – Манас всегда приходил!»

Игра «Где находится Манас?»

Материал: карточка или кукла Манаса.

Ход: Педагог прячет картинку наполовину за ширму/книжку/подушку: «Где Манас? Вот он!».

Дети показывают пальчиком, радуются появлению.

Игра развивает внимание и эмоциональный интерес.

Творческая минутка «Следы баатыра»

Использовать крупные «следы» из картона или мягкого материала.

Дети по очереди наступают на них – «Как баатыр Манас шагает!»

В конце занятия педагог повторяет главное: «Сегодня мы познакомились с Манасом. Манас – наш баатыр: сильный, смелый и добрый».

Для детей дошкольного возраста предлагаем использовать больше игр и принять это как основной метод обучения. Так как игра как фундаментальный подход к обучению, помогает детям развивать творческие способности, умение решать проблемы и социальное взаимодействие. И это отмечают педагоги дошкольного образования многих стран (Япония, Сингапур, Финляндия и т.д.).

На примере Японии можно отметить, что детям не объясняют, как играть, например, на барабане. Первый раз ребенок, взяв в руки барабан просто стучит по нему. Но, со временем он понимает, что нужна музыка и ритм.

Игры, в которые можно играть с ребенком раннего возраста:

• Ломаем башню.

• Пересыпание и переливание.

• Перетягивание удава.

• Угадай, в какой руке.

• Куклы из носков.

• Сахарное письмо.

• Мяч убегает.

• Музыка повсюду.

Основные правила работы с маленькими детьми:

• Малыши запоминают то, что вызывает у них откровенный интерес. Поэтому так важно начинать занятия с хорошим настроением и искренней улыбкой. Следует убедиться, что детей ничего не тревожит, они не голодны и не устали.

• Лучшим воспитательным методом для малышей, безусловно, является игра во время которой у них возникает активный познавательный интерес и желание поддержать игру.

• Не забывайте о личностно-ориентированном обучении и позитивно принимать каждого малыша.

• Относиться спокойно и с пониманием к эмоциональным всплескам ребенка. Злость или слезы, когда у ребенка не получается какая-то сложная для него задача, вполне естественны.

• Чаще разговаривать с малышом, читать ему книжки, обсуждать то, что он видел или делал.

• Организовывать безопасное пространство, в котором малыш мог бы беспрепятственно использовать свою энергию для подвижных игр.